

Kőrösi István:
Az Európa 2020 program kilátásai
(Gondolatok a 2011. március 17-i műhelyvitára)

Az EU 2020-as stratégia nyomán megvalósítandó fejlesztés alapvető strukturális reformokat kíván: 1. a termék- és tőkepiacokon, 2. beruházások a tudásalapú gazdaságba, 3. a munkaerőpiac átalakítása, 4. környezetgazdálkodás, 5. szociálpolitika, szociális ellátórendszerek. Ezek korábbi megfogalmazásban és csoportosításban az első lisszaboni stratégiában is megjelentek, de továbbra is a feladatok közé tartoznak.

A fő stratégiai célok, a program kulcsterületei és a döntően szükséges reformok egymással összefüggenek, de egyidejű megvalósításuk nehéz, mivel a szűkös erőforrások miatt a fejlesztési prioritások meghatározásában gyakran jelentős ütközések, ellentmondások jelennek meg. Mind a programok konkretizálása, mind azok megvalósítása alapvetően nemzeti hatáskörben, a tagállamok saját, igen különböző gazdaságpolitikája és finanszírozása révén valósul meg. A finanszírozáshoz azonban az EU közösségi politikái, projektjei, K+F keretprogramjai igen jelentősen hozzájárulnak.

A K+F-kiadások növelése és a K+F emberi erőforrásainak biztosítása szükséges, de távolról sem elégséges. A K+F-kiadások felhasználásának javítása és eredményeinek gyorsabb bevezetése elengedhetetlen az új EU-12-ekben (is). Az új EU-12-ek lemaradása elsősorban éppen az innovációk bevezetésének lassúságában van. A beruházási klíma javításának, a gazdaságpolitika kiszámíthatóságának és konzisztenciájának megteremtésének döntő szerepe van az új EU-12-ek, köztük Magyarország felzárkózásában. Egyre nagyobb hangsúlyt kell helyezni az új technológiák társadalmi hatásaira, illetve elfogadottságára. Itt két kérdés merül fel. Egyrészt a műszaki fejlesztésnek a legtöbb területen munkaerő-kiváltó hatása van, tehát a termelő szféra hatékonysága, versenyképessége csak súlyos társadalmi áron, a munkahelyek elvesztésével, a munkanélküliség növekedésével érhető el. Ez nyilvánvalóan szemben áll az EU másik fő célkitűzésével, munkahely-teremtő integráció követelményével. Az érem másik oldala pedig a már említett társadalmi percepció, amit immár a megerősödő környezet-és fogyasztóvédelem miatt sem lehet figyelmen kívül hagyni.

Az oktatás, a tudományos kutatás és fejlesztés, az innováció szerves láncolatának megteremtése, a sajátos nemzeti természeti, telephelyi adottságokat figyelembe vevő, azokra tudatosan építő, markáns oktatás- és tudománypolitika az emberi erőforrás fejlesztésének, a lisszaboni folyamat 2020-ig tartó folytatásának is fő tényezői.

A humán tőke fejlesztése és az EU felzárkózási stratégiájának megvalósítása szempontjából a modernizáció fő tényezőinek tekintendők: 1. a fejlett technológiák átvétele és alkalmazása, 2. a globális innovációs folyamatokba történő bekapcsolódás, 3. a fejlesztési források biztosítása, 4. a tőkepiacok fejlettsége és működése, 5. dinamikus felvevő piacok biztosítása. 6. jól képzett és megfelelően motivált munkaerő. Európában, elsősorban az EU-ban rendelkezésre áll a közép-európai országok modernizálásához szükséges technológia. A finanszírozás fontos tényező, de az EU GDP-jének 1,045 százalékához mérten korlátozott a fejlesztési támogatás, ezért a brüsszeli költségvetési transferek igen fontos, de csak járulékos elemet jelenthetnek a közép- és kelet-európai országok felzárkózásához. Az EU nagy országainak felvevőpiacai jelenleg kevésbé dinamikusak, azaz lassan növekednek, sőt az EU importpiacán elsősorban Kína és a távol-keleti országok törnek előre.

Európa világgazdasági versenyképességét nem lehet az USA utolérésének mércéjén mérni, hanem a világpiacon követelményeinek és különböző szereplői versenyhelyzetének és

magatartásának figyelembe vételével kell kialakítani. A közép- és kelet-európai országoknak utolérési stratégiájukat az EU fejlett nyugat-európai országaihoz kell igazítaniuk, de mindig tekintettel kell lenniük a világ gazdaság egészének fejlődési folyamataira, különösen arra, hogy az EU növekvő külső versenynek van kitéve, és a munkamegosztást is az EU-n belüli és kívüli partnerek együttes figyelembe vételével kell megvalósítaniuk.

A lisszaboni folyamat és az új stratégia központi elemekként kezeli továbbra is a közigazgatás javítását, az egészségügy fejlesztését, az internet-használat előmozdítását és az infrastrukturális, különösen a közlekedési és kommunikációs hálózatok fejlesztését és kiemelt finanszírozását. Történelmi tapasztalatok szerint az ezeket kiemelten kezelő országok gyorsan fejlődtek és az élvonalba jutottak, az ezeket elhanyagolók hosszú távon lesüllyedtek. Tudásalapú társadalmat építeni csak egészségesebb és képzettebb népességgel lehet. A modernizációt és struktúra-korszerűsítést csak az emberi erőforrás fejlesztésére és jobb hasznosítására lehet építeni.

Az Európa-2020 célkitűzéseinek megvalósításához leginkább a következőkre van (lenne) szükség: 1. tisztességes versenyben jól működő termékpiacok, amelyek a vállalatokat innovációra készítik és azt honorálják, elősegítik új, innovatív kis- és középvállalkozások piacra lépését és megszilárdulását, 2. ésszerű, jól működő, rugalmas, de ugyanakkor stabil munkaerő- és tőkepiacokra van szükség, hogy az életképes vállalkozások tisztességes feltételekkel férjenek hozzá a humán és tőke erőforrásokhoz, 3. A strukturális átalakulás igen komoly támogatást igényel az innovációk kifejlesztése és bevezetése területén, amelyben a felsőoktatás, a kutatás-fejlesztés és az ipar, illetve az infrastruktúra szerves, tartós, kölcsönösen előnyös együttműködését kell kifejleszteni és folyamatosan megvalósítani.

A humán tőke fejlesztése szempontjából a program valamennyi célkitűzése releváns, fontos kapcsolódásokat fogalmaz meg. Ezek a célok ugyanakkor a megvalósításuk lehetőségeit tekintve gyakran konfliktusosak, mivel elérésük eltérő gazdaságpolitikai intézkedéseket igényel.

Európa világ gazdasági súlya számos okból mérséklődő tendenciát mutat, azonban Európa feladata nem lehet a világ gazdasági dominancia visszaszerzése, hanem polgárainak a jó életminőség biztosítása, részvétel a tudományos-műszaki innovációban. Európa feladata a társadalmi-gazdasági bevált értékek megőrzése és továbbítása, a piacgazdaság ökológiai és szociális modelljének megújítása és összekapcsolása a világ gazdasági fejlődés minőségi követelményeivel. Európa kettős harapófogóban van: egyrészt az USA technológiai fölényének fennmaradása és erősödése a high-tech piacon továbbra is döntő tényező, másrészt a standard termékek piacán, sőt számos fejlett termék esetében a fejlődő, elsősorban a távol-keleti országok, köztük Kína növekvő előretörésével és piaci térhódításával kell számolnia.

Az Európa 2020 stratégia megvalósításában Magyarország fő érdekei sok ponton találkoznak az EU-tagországokéval. Ilyen területek: az Európai Kutatási Térség konkretizálása és fejlesztése, az oktatás, képzés, különösen a szakoktatás és felsőfokú képzés minőségének koordinált fejlesztése, a K+F –keretprogramok finanszírozásának kibővítése a 2013 utáni EU-költségvetés konstrukciójában, az euro-normák és euro-szabványok mellett közös szabadalmi elbírálás és tevékenység egységes európai feltételrendszerének kialakítása, a transznacionális hálózatok (különösen a közlekedési és az energetikai rendszerek) kiépítésének közös európai alapokra helyezése, közös európai energiaellátási politika és rendszereinek kiépítése, fejlesztése (gázvezeték és atom), a határokon átlépő közös környezetgazdálkodási politika fejlesztése, a K+F-keretprogramok mintájára innovációs alapok létesítése pl. a kockázati tőkenyújtás területén, az EU-finanszírozású projektekhez nemzetközi munkavállalás megszervezése, a tudományban és az innovációban élenjáró, kiválósági centrumok kooperációjának jobb ösztönzése.

A legsúlyosabb neuralgikus pontok közé tartozik viszont az energiakérdés. Az EU-tagországok irányultsága, beszerzési forrásai, energetikai fejlesztési koncepciói igen eltérőek, sőt a divergencia messze erősebb, mint a kooperációra való készségük.

A 2008-2010-es válság súlyosan érintette az EU-országok gazdaságát és pénzügyi helyzetét. A válságnak a lisszaboni folyamatra és annak folytatására történő hatása jelenleg még nem számszerűsíthető úgy, mint a gazdasági visszaesésre és a pénzügyi egyensúlyhiányokra gyakorolt hatás. A válságkezelés a növekedés beindítása, majd generálása viszonylag rövidebb időtávú, a pénzügyi egyensúlyhiányok következményeinek kezelése hosszabb távra kiható folyamat. A tudományos fejlődés, oktatáspolitikai, kutatás-fejlesztés és innováció hatása a világ gazdasági versenyképesség alakulására igen hosszú időhorizontú, évtizedes aktivitást igényel.

Az első lisszaboni stratégia érzékelte és megfogalmazta a hosszú távú lemaradás kulcsterületeit és a felzárkózás feladatait. 2011 tavaszán az látható, hogy ugyanezek a feladatok fennmaradtak és kiegészültek, miközben a válság meggyengítette az EU-t és megrendült a gazdaságpolitikákba és a pénzügyekbe vetett bizalom. Komplex innovációs politikára van szükség, amely újra beindítja az értékteremtő folyamatokat, új alapokra helyezi a gazdasági, műszaki megújulást, s különösen megpróbálja megteremteni a nagymértékben hiányzó társadalmi konszenzust az EU-országokban.

A hosszú távú, fenntartható növekedést generáló és ugyanakkor stabilitásorientált gazdaságpolitika csak együtt vezethet sikerre. Ehhez a sokszoros deficitok kiküszöbölésére, hosszú távú fejlesztési stratégiára, hiteles gazdaságpolitikára, a strukturális egyensúlyhiányok mérséklésére, modernizációs beruházásokra és a felzárkózási esélyeket megvalósító átfogó oktatás-képzésre és munkahelyteremtésre van (lenne) égető szükség.

A fenti területeken való előrelépésben nyilvánvalóan valamennyi EU-tagország érdekelt, ebben az értelemben a magyar EU-elnökségnek nem kell ellenérdekeltséggel megküzdnie, azonban **az Európa-2020 program egyes területein a tagországok eltérő adottságokkal, fejlesztési prioritásokkal, K+F és humántőke-potenciállal és igen különböző pénzügyi erőforrásokkal rendelkeznek, amelyek a válság nyomán jelentősen csökkentek is. A versenyképesség javításáért és az EU fejlesztési forrásaiért éles és tovább élesedő verseny folyik a tagországok között, amellyel számolni kell.** Az innovációs előnyök kiaknázásáért is növekvő küzdelem folyik, ami a tőkevonzás és a telephely-előnyök nyújtása terén erősödő versenyre készíteti és kényszeríti a tagországokat. Az Európa-2020 programot a lisszaboni stratégia folytatásának szánják, amely az elmaradt célokat is beteljesíteni hivatott. **Az Európa-2020 stratégia megvalósításának körülményei nem könnyebbek, hanem jóval nehezebbek a megelőzőnél.** Az USA technológiai fölénye éppen a kulcsterületeken fennmarad, a másik oldalon pedig pregnánsan folytatódik a 2009-ben világelső exportórré vált Kína előretörése Európában. Az Európa-2020 program helyesen megfogalmazott célkitűzéseinek megvalósítását igen nehéz feladatnak kell tartanunk.

